

Ivan Karlič

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Vlaška 38, pp. 432, HR-10000 Zagreb
ivan.karlic@zg.t-com.hr

Dvoznačnost fenomena globalizacije

Za globalizaciju solidarnosti

Sažetak

U članku se analizira tema globalizacije kao izazov kako za suvremeni svijet, tako i za današnju teologiju. Nakon iznošenja pozitivnih vidova globalizacije, autor analizira ovaj fenomen s ekonomskog, društveno-političkog, kulturalnog i etičkog/religioznog motrišta. Time se pokazuje da globalizacija nosi sa sobom i razne rizike, kako za čovjeka-pojedinca, tako i za cijele narode, kao na primjer: imperativ za profitom, konzumizam, nepravda u odnosu na slabe i »male« narode, društvena nepravda, degradacija čovjekova dostojanstva... Drugi dio članka posvećen je primišljanju o odnosu Svetog pisma, Crkve i kršćanske teologije prema globalizaciji. Slijedeći učenje o pravednijem socijalnom nauku, u članku se predlaže put solidarnosti kao temeljnom i nadahnjujućem kriteriju za globalizaciju.

Ključne riječi

globalizacija, ekonomija, politika, društvo, kultura, socijalni nauk Crkve, solidarnost

Uvod

»Globalizacija = učiniti globalnim, naročito svjetskim po opsegu i primjeni«, veli Websterov rječnik. No, ovako shvaćen, taj se pojam može odnositi na svako povijesno razdoblje ili područje ljudske djelatnosti. Međutim, što ta riječ danas posebno znači? Kako je ljudi vide? Je li ona ekonomska? Politička? Kulturna? Ili pomalo sve to? Je li dobra ili loša? Je li to nešto poželjno ili nešto što treba izbjevati?¹

Pojam 'globalizacija' možemo shvatiti kao prodiranje političkih ideja te kulturalnih i gospodarskih stečevina i dostignuća u cijeli svijet. Taj izraz sigurno je jedan od najčešće izgovaranih u današnjem svijetu i jedan je od temeljnih značajki novoga tisućljeća. Odnosi se najčešće na gospodarsko i političko područje, ali uključuje svakako i gotovo sva druga ljudska područja. Tako čitav svijet postaje jedno veliko tržište roba i ideja kojima upravljaju multinacionalne i globalne financijske ustanove. Zahvaljujući suvremenim sredstvima

1

O ovim pitanjima te o značenju pojma 'globalizacija' vidi: Hans-Peter Martin – Harald Schumann, *Die Globalisierungsfalle. Der Angriff auf Demokratie und Wohlstand*, Reinbek bei Hamburg 1996.; Giuseppe Salvini, »La globalizzazione: minaccia o mito?«, *La Civiltà Cattolica* 6518 (1/1997), str. 118–131; Ulrich Beck, *Che cos'è la globalizzazione.*

Rischi e prospettive della società planetaria, Roma 1999.; Roberto Mancini, *Senso e futuro della politica. Dalla globalizzazione a un mondo comune*, Assisi 2002.; Luka Tomašević, *Crkva pred izazovom globalizacije. Vrednovanje i kršćansko propitivanje*, Zagreb 2007.

komunikacije (PC, internet, elektronska pošta, televizija, tisak...) danas ljudi mogu jedni drugima, po svekolikom svijetu, priopćavati svoja otkrića, spoznaje i iskustva; tu doista nema granica ni prepreka.

U ovom prilogu želimo analizirati neka bitna obilježja globalizacije. Nastojat ćemo iznijeti kako i s kojim perspektivama je ona prisutna ne samo u »profanim«, nego i u »sakralnim« ambijentima. U tom smislu, u prvom dijelu nastojat ćemo kritički analizirati fenomen globalizacije, njezine pozitivne i negativne strane, i to pod gospodarskim, socijalno-političkim, kulturalnim i etičkim vidom. U drugom dijelu ćemo se zapitati (tražeći i odgovore), mogu li Sveto pismo, kršćanstvo i Crkva sa svojim Učiteljstvom pomoći, i kako, da se riješe i nađu problemi i opasnosti koje sobom nosi globalizacija, a da se u isto vrijeme prihvate i šire njezini pozitivni vidovi. Sve to trebalo bi nam pomoći u skiciranju određenog scenarija kojega bi se moglo predložiti za budućnost fenomena globalizacije. Taj scenarij ovdje je viđen prije svega kao globalizacija solidarnosti, odnosno usmjeravanje procesa globalizacije prema solidarnosti.

I. Fenomen globalizacije: pozitivni i negativni vidovi

Fenomen globalizacije nije sasvim nova pojava. Pokušavali su ga ostvariti ljudi već u drevna vremena: već su drevna carstva (egipatsko, asirsko, babilonsko, grčko, rimsko) pokušavali objediniti svijet. Posebice je Rimsko Carstvo (nekoliko stoljeća prije i poslije Krista) imalo golem uspjeh u stvaranju globalizacije, to jest objedinjavanja velikog dijela poznatog svijeta u jednu moćnu političku, gospodarsku, religijsku i kulturalnu zajednicu.

Ako pojam globalizacije želimo prevesti ekonomskim jezikom, možemo reći sljedeće: kada govorimo o proizvodima i uslugama, globalizacija znači internacionalizaciju tih proizvoda i usluga od strane velikih poduzeća. Multinacionalna poduzeća često proizvode u nekoliko zemalja zbog raznih razloga (»nije važno gdje se proizvodi, nego gdje se jeftinije proizvodi«). U isto vrijeme, te iste proizvode nastoje prodati u cijelom svijetu, odnosno žele zavladati svekolikim svjetskim tržištem.

Globalizacija se također može promatrati i kao politički proces kojim nacije dijele vrijednosti i tako postižu bolje oblike suradnje, ili pak male nacije postaju gubitnici u borbi za vlast.

Globalizacija je viđena i kao kulturalni fenomen. Kada se promatra pozitivno, može se opisati kao interakcija između različitih kultura koje se međusobno obogaćuju. Kada se gleda negativno, može se reći da najniži zajednički nazivnik, koji bi se mogao nazvati »anglosaksonska kultura«, dominira svijetom i ima najveći utjecaj na svijet.²

Globalizaciju možemo promatrati i kroz religiju. Netko reče da su prvi globalisti bili Isus Krist i apostoli. To se može i prihvatiti, u smislu da su širili ideju globalnih vrijednosti i nisu poništavali narode i njihove tradicije, nego su ih podizali kroz opće vrijednosti. Negativno gledano, »religijska globalizacija« bila bi širenje i nametanje određenih (pseudo)religioznih ideja svim narodima, sa ciljem da sve druge religijske tradicije nestanu s lica zemlje, a zavlada samo ona jedna.³ To je, npr., cilj New age-a!

U svakom slučaju, krajem drugoga i na početku trećega tisućljeća čovječanstvo se nalazi u novoj povijesnoj situaciji. Sve vrijednosti XX. st. (a i prijašnjih) postale su upitne. Zahvaljujući (nažalost?!) globalnom razvoju tehnike,

danas je moguć ne samo genocid i ekocid, nego i globocid. Čovječanstvo se nalazi ne samo u atomskom dobu nego i u novoj religijskoj situaciji, jer čovjek ima mogućnost ne samo mijenjati ono što je Bog stvorio, nego se on sam stavlja na mjesto Boga, želi postati *homo creator* poput Boga *Creatora*. I tako stvara nove vrste živih bića, manipulira genima, klonira i genetskim inženjeringom omogućava stvaranje drugačijih živih bića od onih koja su do sada postojala.

Osim toga, čovjeku se dodjeljuje i nova uloga u društvu: on sve više postaje sredstvo, a napredak tehnike i tehnologije postaje cilj! Naime, u čovjekovu glavu »ulijevaju« se (između ostaloga i agresivnom reklamom) neki novi sustavi vrijednosti čiji je glavni cilj: uvjeriti čovjeka da je smisao njegova života samo *imati i trošiti!* Budući da je cilj ekonomske globalizacije beskrajno povećavanje tržišta kako bi se omogućio rast proizvodnje, treba naći nekoga tko će proizvesti i trošiti! A to je čovjek koji tako postaje tek jedna karika u lancu, kotačić u velikom sustavu, i ništa više!

Mnogi smatraju da globalizacija u svom reduciranom, danas nažalost najizraženijem *gospodarskom obliku*, nije posebno planirana i vođena, nego da je nastala kao korporacijski fenomen u trenutku kada zatvorena gospodarstva postaju kočnice razvoja. Multinacionalne korporacije su, slijedeći logiku većeg profita, prepoznale prednosti koje im donosi argument da nije važno gdje se proizvodi, nego gdje se jeftinije proizvodi.

Države i institucije uključile su se u globalizaciju tek u drugoj fazi, kada je postalo očito da nešto u korporacijskoj logici neumitno ide u pravcu stvaranja socijalne i razvojne nepravde te širenja razlika između bogatih i siromašnih. I umjesto da uvedu pravila i regulativu koja bi ograničila rastuću moć multinacionalnih korporacija koje stvaraju sve veći jaz između ljudi i naroda, državne vlade često idu u pravcu (ponekad prikrivene) podrške profitnih interesa tih korporacija!

Tek kada je stvar dovedena do sveopćeg protesta, do pobune globalizacijom osiromašenih i obespravljenih »malih« ljudi i naroda, i državne vlade počele su razmišljati o tome da su možda ti mali narodi dugoročno u pravu kada ukazuju na neodrživost takvoga globalizacijskog razvoja. I još uvijek samo razmišljaju! Zbog toga smo svi zajedno pred izborom – koga se odreći: profitnog interesa međunarodnih kompanija, ili životnog interesa nerazvijenog svijeta. Čini se da za sada nema dovoljno želje, snage niti interesa da se stvari pokrenu u jedinom održivom pravcu: općem međunarodnom dogovoru o ograničavanju korporativne logike, korporativnog profita i njegovu usmjeravanju u socijalno i razvojno pravedniju podjelu. Do takvoga razbijanja korporacijske snage i neće doći sve dok se u taj proces ne uključi i civilno društvo, nevladine udruge (ali ne one koje financiraju neke međunarodne korporacije zbog /opet!/ vlastitih interesa), Crkva i sve religije.

2

O temi odnosa globalizacije i kulture usp. Franz J. Lechner, »Cultural Aspects of the World System«, u: Peter Beyer (ur.), *Religion im Prozess der Globalisierung*, Würzburg 2001., str. 65–84.

3

Usp. izvrsne prikaze/studije o toj temi, koje pruža: Peter Beyer, »Globalisierung und Religion: eine Auswahl englischsprachiger Lite-

ratur«, u: P. Beyer (ur.), *Religion im Prozess der Globalisierung*, str. XI–LV; Peter Beyer, »What Counts as Religion in Global Society?«, u: P. Beyer (ur.), *Religion im Prozess der Globalisierung*, str. 125–150; José Casanova, »Globalizing Catholicism and the Return to a 'Universal Church'«, u: P. Beyer (ur.), *Religion im Prozess der Globalisierung*, str. 201–225. Sve navedene studije donose i obilnu bibliografiju.

1. Pozitivni i negativni globalni procesi

Globalizacija je danas nepobitna činjenica; nju se ne može odstraniti iz naše sredine, niti je zanemariti. Valja je prihvatiti i na dobro usmjeravati i oblikovati.

1.1. Pozitivni

Na kulturalnom, na političkom, na gospodarskom i na religijskom (misije) području globalizacija ima neke zapažene rezultate. Velika politička globalizacija ostvarena je osnivanjem Ujedinjenih naroda; preko te političke organizacije ulogu upravljanja svijetom imaju i »mali« i »veliki« narodi (iako se i UN promijenio...). Osim UN-a, značajna je globalna politička struktura i Europska unija. Ona želi objediniti europske države i stvoriti veliku moćnu političku zajednicu država i naroda koja bi mogla biti uz SAD, Kinu i Rusiju ravnopravan partner u određivanju svjetske politike. Konačno se došlo do spoznaje da nakon krvavih europskih ratova treba stvarati zajedništvo, suživot i bratstvo među ljudima. Hoće li globalizacija i uspjeti ostvariti prednosti koje nosi sa sobom, ovisi o mnogim elementima, pa i o naporima crkava i religija koje trebaju biti svojevrsni korektiv u nadvladavanju loših strana globalizacije.

Danas je velika zasluga globalizacije i širenje gospodarskih uspjeha, iznalaženje načina da se proizvede više npr. hrane za siromašniji dio svijeta. Tomu pridonosi i znanost, znanstvena istraživanja. Također, globalno pozitivna je stvar i materijalna pomoć stradalnicima raznih nepogoda (potresi, požari, poplave): iz cijelog svijeta vrlo brzo stiže pomoć na pogođena područja. Proizvodnja dobara i njihova ponuda svim građanima svijeta po jeftinijoj cijeni (bez carina) te uvođenje demokratizacije i u ona društva koja su stoljećima pod vlašću raznih malih vlastodržaca također je plod globalizacijskih procesa. Nadalje, zahvaljujući suvremenim sredstvima komunikacije (PC, Internet, elektronska pošta, televizija, tisak...) danas mogu ljudi jedni drugima, po svekolikom svijetu, priopćavati svoja otkrića, spoznaje i iskustva; tu doista nema granica ni prepreka.

U svakom slučaju, proces globalizacije ima svoje dobre strane na raznim područjima i to treba i nadalje razvijati i njegovati.

1.2. Negativni

Nažalost, postoje i neke opasnosti globalizacije.⁴ Veliki i moćni narodi u nastupi su da iskorištavaju gospodarsku moć manjih naroda, kako bi ih podvrgli svojim ekonomskim i političkim opcijama. Za male narode postoji opasnost da se potpuno integriraju s velikima te da tako gotovo i nestanu. Svjesno ili nesvjesno, globalizacija briše razlike među narodima i ljudima, u odnosu na njihovu povijest, jezik i kulturu, tj. u odnosu na sve što jedan narod čini narodom i što treba i dalje čuvati.

Negativni trendovi i vidovi mogu se lako uočiti na gospodarskom, političkom, socijalnom, kulturalnom, etičko-ekološkom i religijskom području.

1.2.1. Gospodarski (ekonomski) vid globalizacije

Već je rečeno da se globalizaciju najčešće promatra kao ekonomski fenomen.⁵ U tom smislu, sam termin počinje se rabiti u SAD-u i označava fenomen

međuvisnosti ekonomije i tržišta što su je prouzročile sofisticirane tehnike informatike i telekomunikacija. Neki pak autori naglašavaju da je globalizacija u nekim svojim vidovima sofisticirana inačica hegemonizma i imperijalizma koja nas odvodi natrag u vrijeme feudalizma, kada su moć i bogatstvo bili u rukama malobrojne elite, ili još dalje – u vrijeme Rimskog Carstva.⁶ Svakako, ne treba zaboraviti da je globalizacija prije svega produkt velike zapadne ideologije liberalizma.⁷

Doduše, neki znanstvenici nastanak globalizacije povezuju uz političke odluke što su ih donijele najrazvijenije zemlje svijeta 1975. u Rambouilletu kod Pariza (grupa G6).⁸ Tada je odlučeno da se dopusti sloboda privatizaciji te da ne bude puno veze između ekonomije i politike. Tako svaki poduzetnik može izvoziti svoj kapital, robu i tvornice izvan nacionalnih granica, a odgovara samo svojim dioničarima (ne nacionalnoj vladi). To je dovelo i do promjena u fiskalnim poslovanjima, do promjena taksi, kao i do promjene novčanih jedinica (euro u Europskoj uniji).

Time je sve postalo podređeno imperativu profita. Novac i profit dobili su veliku i stvarnu moć koja se sada našla u posjedu transnacionalnih banaka i korporativnih multinacionalnih društava. Tako je nastala »globalizirana ekonomija« koja ne poznaje više državne granice, a vodi se logikom maksimalnog korištenja svih potencijala za ostvarenje što većeg profita. Takav razvoj ne vodi računa o socijalnoj komponenti, tj. o posljedicama svoga djelovanja. Ta komponenta ostavljena je na brigu pojedinim državama koje se moraju brinuti za svoje građane i za društveni razvoj. No, i tu su države snažno uvjetovane od međunarodnih financijskih institucija (Svjetska banka, MMF, WTO⁹) koje obično traže sljedeće:

- države moraju ukloniti sve prepreke međunarodnoj trgovini i stranim ulaganjima;
- države moraju obaviti brzu privatizaciju, pa i javnog sektora;

4

O negativnim vidovima procesa globalizacije napisano je jako mnogo. Donosimo tek nekoliko naslova: Noam Chomsky, *Sulla nostra pelle. Mercato globale e movimento globale?*, Milano 1999.; Amartya Sen, *Etica ed economia*, Roma-Bari 2000.; Amartya Sen, *Lo sviluppo è libertà. Perché non c'è crescita senza democrazia*, Milano 2001.; Walden Bello, *Il futuro incerto. Globalizzazione e nuova resistenza*, Milano 2002.; Susan George, *Fermiamo il WTO*, Milano 2002.

5

Usp. Josef Beyfluss, *Globalisierung im Spiegel von Theorie und Empirie*, Köln 1997.; Alexander Rüstow, *Die Religion der Marktwirtschaft*, Münster 2001.; Kenichi Ohmae, *Il senso della globalizzazione*, Milano 1998.; Karl Gabriel (ur.), *Globalisierung*, Münster 2000.; Stefano Zamagni, »Una lettura socio-economica della globalizzazione«, *Rassegna di Teologia* 4 (2002), str. 485–510; Stefano Zamagni, »Globalizzazione: economia, politica, ambiente«, *Credere oggi* 139 (1/2004), str. 37–46.

6

Usp. o tome vrlo zanimljive napise: Anđelko Milardović, »Globalizacija«, u: Anđelko Milardović (ur.), *Globalizacija*, Zagreb 1999., str. 9–32; ISTI, *Pod globalnim šeširo: društva i države u tranziciji i globalizaciji: ogledi iz politologije i sociologije politike*, Zagreb 2004.; ISTI, »Neoliberalna globalizacija. Transformacija društava i država u doba druge moderne«, u: Davorka Vidović i Davor Pauković (ur.), *Globalizacija i neoliberalizam: refleksije na hrvatsko društvo*, Zagreb 2006., str. 61–77.

7

Usp. Ivan Cifrić, *Moderno društvo i svjetski etos – perspektive čovjekova nasljeđa*, Zagreb 2000.

8

SAD, V. Britanija, Japan, Njemačka, Francuska i Kanada. Kasnije su pridobile Italija te Rusija (G8).

9

Usp. Maria Rosaria Ferrarese, *Le istituzioni della globalizzazione. Diritto e diritti nella società transnazionale*, Bologna 2000.

- tržište mora biti slobodno i fleksibilno;
- države moraju smanjiti socijalne troškove.¹⁰

Osim toga, nerijetko financijske ustanove zadužuju male narode u svojim bankama, kako bi zarađivale goleme svote novca na tim siromašnim i bespomoćnim narodima. Golemi dugovi siromašnih zemalja velikima i bogatima su prilika i sredstvo da ih kontroliraju i nad njima vladaju.

Dakle, za razliku od klasične (kapitalističke) slobode tržišta, globalizacija teži prema potpuno slobodnoj razmjeni proizvodnih čimbenika, posebice kapitala i rada.

Ovakvo zamišljeno globalno društvo imalo je i svoje ideološke pretpostavke: individualizam, apsolutna sloboda pojedinca, harmonizacija sukoba preko borbe za život i konkurencije koja vodi općem dobru. Vjerovalo se (i još se vjeruje, nažalost!) da će se preko progresivnog rasta usmjeriti čitava društvena stvarnost prema boljoj budućnosti. A to je čista materijalistička postavka života, u kojoj se i sama svrha života sastoji u radu i proizvodnji, jer to – navodno – dovodi do blagostanja i sreće! U stvarnosti, do toga pak dolazi tek manji dio društva koji u svojim rukama ima ekonomsku, političku i svaku drugu moć te gospodari i usmjerava društvo i čovjeka prema svojim ciljevima: proizvodnji i potrošnji. Jedan od glavnih ciljeva globalizacije i jest beskrajno (!) povećavanje tržišta kako bi se omogućio rast proizvodnje. Napredak tehnike i tehnologije postaje cilj, a čovjek postaje samo sredstvo. U takvim (globalističkim) procesima čovjek postaje nemoćan da se suprotstavi diktatu tehnike i tehnologije; novi sustav vrijednosti koji mu nameću tehnika i globalizirano društvo on prihvaća gotovo bez otpora, »prilagođava« se, a da nije ni svjestan da se radi o novoj vrsti terora i neslobode.

Na ovaj način rođeno je novo društvo, ni kapitalističko ni socijalističko. Ono je bitno usmjereno na ekonomski rast. Stvorena je i potpuno nova kultura u kojoj su se promijenili motivi i način življenja, a pomalo se izgubio i istinski smisao života. Ta nova kultura otvorila je i niz gorućih pitanja: Što učiniti da čovjeka ne otuđuje »stroj« i administracija, gdje je on samo broj? Kako usmjeriti proizvodnju (održivi razvoj), očuvati rezerve, uštedjeti energiju? Kako živjeti skromnije i bez stvaranja umjetnih potreba? Kako izbjeći da čovjek i cijela zajednica ne budu samo iskorištavani, manipulirani i upravljani od moćnih i bogatih? Kako osigurati zdrav životni prostor? Kako kontrolirati znanstveno istraživanje i primjenu tehnike da budu na opće dobro i za korist čovjeka? Što reći pred pravim licem globalizacije koje govori o nepravdi i nepravednoj raspodjeli dobara? Diljem svijeta vlada relativno siromaštvo, a u zemljama u razvoju i krajnje siromaštvo! Poznato je da 80% stanovništva na zemlji uživa svega 20% svjetske dobiti, dok 20% bogatog stanovništva uživa 80% dobiti. Posebna priča je i veliki gubitak radnih mjesta, što je također posljedica globalizacije!

Na slobodnom svjetskom tržištu danas, izgleda, vrijede samo oni ljudi koji mogu nešto ponuditi na prodaju te oni koji imaju dosta novca da to kupe. Oni bez novca, bez kapitala, malo ili ništa ne vrijede! Oni su na rubu društva, kamo ih je otpremila globalna konkurencija na svjetskom tržištu.

Zbog svega toga postavlja se pitanje, je li ovakav svjetski poredak i jesu li ovakvi odnosi među ljudima održivi na duži rok? Jesu li sposobni, na primjer, riješiti jednu od najvećih suprotnosti u današnjem svijetu kao što je odnos razvijeni – nerazvijeni, odnos koji će se iz godine u godinu sve više zaoštravati? Globalni terorizam nije najveća opasnost za budućnost čovječanstva, nego je to upravo proturječnost između bogatih i siromašnih, goleme razlike

između razvijenih i nerazvijenih. Svjetsko bogatstvo koncentrira se u sve manjem broju ruku; bogati su sve bogatiji, a siromašni sve siromašniji. Ne bi li se moglo dogoditi da plimni populacijski val nerazvijenih i siromašnih u svom pohodu u razvijene zemlje i u svojoj borbi za goli opstanak sruši sadašnji svjetski poredak globalnog društva?

Neki globalizacijski procesi iz godine u godinu povećavaju spomenute suprotnosti i razlike među ljudima i narodima. Razna izvješća i ankete tvrde da svakih sedam sekundi umire jedno dijete od gladi i bolesti; u jednom danu umre ih 7 000. Dakle, u jednom danu umire od gladi više djece nego što su ukupne godišnje žrtve svih terorističkih akcija. Zato se s pravom može postaviti pitanje: Je li stvarno borba protiv globalnog terorizma najvažnija za budućnost čovječanstva, ili bi to trebala biti borba protiv gladi, siromaštva, bolesti, bijede... Tim više što su u znatnoj mjeri i uzroci terorizma posljedica te bijede, siromaštva i nepravdi koje proizvodi bezobzirna diktatura kapitala, profita i moći.

Zbog svega toga se kao nužno postavlja pitanje: Je li održiv takav svjetski poredak, je li on moralan, odnosno ako nije, što se može učiniti i kako ga mijenjati?

Čovjek pojedinac, naravno, ne može učiniti puno niti kao pojedinac može nešto posebno mijenjati u procesu globalizacije, jer razvoj tehnike i tehnologije ide svojim putem neovisno od volje pojedinca. Proces globalizacije praktično su nezadrživi i, bez dvojbe, ubrzavaju stvaranje svoga vlastitoga (globalnog) sustava vrijednosti. A obrisi takvoga »sustava vrijednosti« vidljivi su, primjerice, u činjenici da profit sve određuje (neoliberalni »divlji« kapitalizam), da se svijet pretvara u »globalno selo«, kako bi se osiguralo slobodno tržište i neograničeno lovište za multinacionalni kapital i uvećavanje zarade. Upravo zbog toga i na novi način treba raspravljati o vrijednosnom sustavu, o vrednotama, o moralu, o odnosu dobra i zla, o budućnosti čovječanstva... Drugim riječima, suvremeno društvo i ljudska zajednica ne smije odustati od napora da se suprotstavi negativnim aspektima brzog razvoja tehnike i globalnog društva. Ti naponi trebali bi biti usmjereni ponajprije na zaštitu slobode i dostojanstva kako čovjeka pojedinca tako i čitavih naroda, kultura i čovjekova okoliša.

Način na koji bi se ostvarili spomenuti naponi u suprotstavljanju negativnim aspektima globalizacije svakako nisu »antiglobalistički prosvjedi« i demonstracije (iako i oni barem ukazuju na neke opasnosti koje donosi globalistički proces) koji su često previše rušilački. Ako je globalizam sudbina koja se ne može izbjeći, umjesto rušilačkog antiglobalizma i umjesto politike izolacionizma, potrebno je stvaranje svjetske demokratske organizacije, svojevrsnoga svjetskoga političkog pokreta koji će osmisliti novi sadržaj globalizma i ugraditi u njega zaštitne mehanizme, kako bi se onemogućila beskrupulozna diktatura novih tehnologija i multinacionalnog kapitala koji čovjeka pretvaraju u mali nevažni kotačić svjetskoga megastroja za proizvodnju bogatstva i profita.

Stvaranje jednoga takvog pokreta za globalnu demokraciju iz dana u dan sve je potrebnije i zbog sljedećih razloga:

1. Nacionalne države (čak i one razvijene i snažne) mogu sve manje štititi vladavinu prava, ljudskih prava, demokraciju, slobodu i dostojanstvo, jer sve više moraju postupati prema diktatu svjetskog kapitala i institucija

- koje su u funkciji kapitala (MMF, Svjetska banka i druge slične financijske institucije).
2. Dosadašnje demokratske svjetske institucije koje štite, ili bi trebale štiti, demokratska prava i slobode čovjeka i naroda (uključujući i UN) sve su više pod kontrolom svjetskog kapitala i njegovih interesa, sve manje mogu bilo što učiniti protiv prakse globalizma koji smanjuje pravo većine ljudi u svijetu i povećava razlike između bogatih i siromašnih u svijetu.
 3. Globalna borba protiv terorizma, onako kako se danas razvija u svijetu, ne samo da otvara mnoga pitanja i dvojbe nego i stvara nove realne opasnosti da posluži kao izgovor za navodnu nužnost redukcije demokracije i slobode.

U prvim godinama novog tisućljeća svijet je očekivao nastup povijesnog razdoblja mira, slobode, demokracije i ljudskog dostojanstva za svakog čovjeka na svijetu, ali nažalost na djelu su opasne retrogradne tendencije sužavanja ljudskih prava i pogoršanje života za velik dio čovječanstva.¹¹

Dakle, mogući odgovor na problematične globalističke procese moglo bi biti stvaranje političkog pokreta koji će i na nacionalnoj i na svjetskoj razini iznjedrati odgovarajuću koncepciju i odgovoriti na pitanje, kako dati nove sadržaje globalizmu, kako današnji globalizam kao vladavinu kapitala pretvoriti u globalizam demokracije, slobode, čovjekova dostojanstva, ljudskih i socijalnih prava i ravnopravnosti svih naroda.

1.2.2. Socijalno-politički, kulturalni i etički vidovi globalizacije

Socijalno-politički vid globalizacije usko je povezan s onim ekonomskim. Sama mogućnost veće proizvodnje i zarade bez velike uporabe ljudske radne snage stvara teške političke i socijalne kontradikcije, gdje uski krug bogatih postaje bogatiji, a broj nezaposlenih i privremeno zaposlenih radnika postaje sve veći. To narušava socijalnu koheziju društva, što pak dovodi do socijalnih sukoba i nanosi teške posljedice demokraciji i demokratskom društvu.¹²

Na čisto političkom području, stvaranje slobodnoga svjetskog tržišta te uklanjanje granica prilika je za sukobe, prevlast i iskorištavanje »malih« naroda.¹³ S pravom se danas govori o neokolonijalizmu: s gospodarskom prevlašću ide ruku pod ruku i politička prevlast moćnih nad slabima. Multinacionalnim kompanijama danas je u prvom redu u interesu stvaranje nacionalnih vlada koje će njima biti vjerne, koje će štiti njihove interese (kapital, trgovinu, investiranje). Zato se danas sve više razumnih ljudi pita je li s ovakvom globalizacijom uopće spojiva demokracija, socijalna pravda i blagostanje. Cijele države postaju bespomoćno oruđe u rukama bogatih.¹⁴

Zbog svega toga primjećuje se da i u visokorazvijenim demokratskim zemljama sve veći broj građana ne izlazi na izbore i da se sve veći broj ljudi uopće više ne zanima za politički život. Jedan od razloga sigurno je i taj što ljudi osjećaju da su u mnogočemu izolirani od mehanizama odlučivanja te se osjećaju žrtvama. Jasno je i to da se oni isključeni iz ekonomskih krugova proizvodnje i razvoja (jer nemaju posla) osjećaju društveno nekorisnima i da su politički demotivirani. Drugim riječima, oni gube vjeru u demokratski poredak koji se nameće kao najbolji sustav društva na svijetu.

Na čisto socijalnom području globalizacija je pokrenula brojne migracije i nezapamćeno radničko iseljništvo. Stvaranje velikih poduzeća na jednom mjestu, najčešće u velikim gradovima, prisiljava ljude da napuste svoja tradicionalna ognjišta te idu »trbuhom za kruhom« diljem svijeta. Pretpostavlja se da danas ima oko 70 milijuna radnika koji žive izvan svoje domovine u

razvijenim zemljama u kojima lakše mogu doći do posla. No, ti radnici su najčešće iskorištavani do ponižavanja. Udaljeni od svojih obitelji, od svojih kulturalnih i vjerskih korijena, bivaju u novim sredinama bačeni na rub društva. Osim toga, restrukturiranjem, odnosno udruživanjem manjih poduzeća u veća, nastaju stečajevi i tehnički viškovi radne snage. Tada upravo strani radnici prvi gube svoje radno mjesto te postaju socijalni slučajevi, to veći ako je s njima i cijela obitelj. Tako nezaposleni radnici nerijetko se počinju baviti djelatnostima koje su na rubu zakona ili čak protuzakonite («crno tržište» rada tek je najblaži oblik takvih nezakonitih djelatnosti, posebice u odnosu na krađu, iznude, prodaju droge i oružja...).

Nije stoga čudno da današnja globalizacija mnogima izgleda kao dobra priča dominantnog društva, koja se razvila, proširila i nametnula preko nove tehničko-znanstveno-neoliberalne svjetske klase koja je postala vlasnica »znanja i sredstava financijske moći«. Ta nova svjetska klasa posebice je u SAD-u našla svoju političku i institucionalnu podršku, tako da nije slučajno da se takva globalizacija kod mnogih i u mnogočemu osjeća kao nametanje sjevernoameričkoga imperijalizma svijetu.

Slobodno tržište koje je usmjereno samo na zaradu (profit) stvara, dakle, značajne socijalno-političke probleme i tenzije. Konzumizam, materijalizam i uživanje («kruha i igara») postao je s globalizmom novi stil društvenog života: što više imati, posjedovati i time se dičiti pred drugima (siromašnjima), u kojima se brzo rađa bijes i zavist, pa i mržnja na one koji si sve mogu priuštiti (bogatiji). To dovodi do socijalno-političkih nemira i sukoba, a jednako tako i do duhovnog osiromašenja, do gubljenja duhovnih dimenzija života, do egoizma, korupcije, oportunitizma, nasilja... Antiglobalistički prosvjedi i demonstracije (ponekad rušilački), čini se, mogli bi biti samo uvod u nove i šire sukobe globalnog karaktera.

Na kulturalnom području globalizacija više vodi računa o cjelini nego o dijelovima, više o sustavima i strukturama nego o pojedincima (tzv. holistički pristup).¹⁵ Tu prijeti velika opasnost degradacije čovjekova dostojanstva i njegove

11

Usp. Susan Strange, *Chi governa l'economia mondiale? Crisi dello stato e dispersione del potere*, Bologna 1998.; Richard Sennett, *L'uomo flessibile. Le conseguenze del nuovo capitalismo sulla vita personale*, Milano 1999.; Zygmunt Bauman, *Dentro la globalizzazione. Le conseguenze sulle persone*, Bari 1999.; Zygmunt Bauman, *La solitudine del cittadino globale*, Milano 2000.; Samuel P. Huntington, *Lo scontro delle civiltà e il nuovo ordine mondiale*, Milano 2000.; Giulietto Chiesa – Marcello Villari, *Superclan. Chi comanda l'economia globale*, Milano 2003.

12

Usp. Josef E. Stiglitz, *In un mondo imperfetto. Mercato e democrazia dell'era della globalizzazione*, Roma 2001.; Federico Bonaglia – Andrea Goldstein, *Globalizzazione e sviluppo*, Bologna 2003.; Renzo Guolo, *La società mondiale. Sociologia e globalizzazione*, Milano 2003.

13

Usp. Roberto Mancini, *Senso e futuro della politica. Dalla globalizzazione a un mondo comune*, Assisi 2002.

14

Dovoljno se sjetiti nepravdi i pogrešaka koje su EU i SAD učinile prema Hrvatskoj od 90-ih naovamo.

15

O temi »globalizacija i kultura« usp. Pier C. Bori, *Per un consenso etico tra culture*, Genova 1991.; Joana Breidenbach – Ina Zukriegl, *Tanz der Kulturen. Kulturäle Identität in einer globalisierten Welt*, München 1998.; Roland Robertson, *Globalizzazione, teoria sociale e cultura globale*, Trieste 1999.; Zygmunt Bauman, *Dentro la globalizzazione. Le conseguenze sulle persone*, Roma-Bari 1999.; Franz J. Lechner, »Cultural Aspects of the World System«, u: P.Beyer (ur.), *Religion im Prozess der Globalisierung*, str. 65–84; Elena Bein Ricco (ur.), *La sfida di Babele. Incontri e scontri nelle società multiculturali*, Torino 2001.; Jacques Audinet, *Il tempo del meticcato*, Brescia 2001.; Peter Koslowski (ur.), *Philosophischer Dialog der Religionen statt Zusammenstoß der Kulturen im Prozess der Globalisierung*, München 2002.; Roberto Papini (ur.), *Globalizzazione: conflitto o dialogo di civiltà*, Napoli 2002. (posebice je zanimljiv

vih posebnosti. Čovjek se treba razvijati na svim područjima, ali treba također čuvati neke svoje vrednote koje su neponovljiva stvarnost: jezik, povijest, tradicija, religija, običaji itd., zapravo sveukupna kultura jednog naroda.

Na vjerskom području proces globalizacije također krije mnoge opasnosti.¹⁶ Budući da je njezin cilj prodrijeti u sve pore svjetskog društva te zavladati svim ljudima i svim asocijacijama (tzv. holistički sustav), te svjesno ili nesvjesno ukloniti sve razlike među ljudima i stvoriti jedinstvenu religiju, kulturu, civilizaciju, onda može, za pojedine religije, nastati opasnost da nestanu ili da se utope u neku »veliku svjetsku religiju« koju bi bilo lakše kontrolirati i koju bi svi mogli prihvatiti (jer ima elemente gotovo svih većih religija). Osobito se osjeća određeni otpor globalizacije protiv Katoličke crkve, budući da je ona sama velika globalizacija koja ima golemi utjecaj gotovo na svim razinama javnog života u svijetu. Kao reakcija na takve globalističke postupke javljaju se unutar pojedinih velikih religija (posebice u islamu, a i u kršćanstvu) fundamentalističke skupine ljudi koji se protiv njih bore za svoj vjerski, kulturalni i nacionalni identitet, ponekad i nedozvoljenim sredstvima. Možda tu izvorište ima i problem terorizma koji se hrani religijskim elementima. To je najizraženije u islamu.¹⁷

Globalizacija nastoji religije ujednačiti i spojiti u neku zajedničku, sinkretističku religiju koja bi bila prihvatljiva za sve narode i koja bi onda bila u službi globalizacijskih procesa. Papa Ivan Pavao II. je prilikom Velikog jubileja 2000. pozvao predstavnike velikih religija na molitvu, najviše za mir u svijetu, ali i za to da svi zajedno razvijaju svoje religijske tradicije i da ne dopuste da se one napuste i da prevlada agnosticizam, indiferentizam, liberalizam ili neka nova (kvazi)religija.¹⁸ U tim globalizatorskim nastojanjima primjećuje se veliki utjecaj New Agea koji se nastoji nametnuti u ovom globalizatorskom procesu kao jedinstvena univerzalna religija.¹⁹

I na području ćudoređa postoje opasnosti u svijetu globalizacije. Pojave abortusa, eutanazije, homoseksualnosti u takvom se globalnom trendu u nekim zemljama ozakonjuju. Globalizacijom države stvaraju svoje globalizatorske strukture, često imitirajući (svjesno ili nesvjesno) centralizaciju Katoličke crkve. Godine 1998. u Rimu je utemeljen međunarodni sud u Den Haagu za sva pravna pitanja Europske unije, i šire. Pitanje je, po kojim će kriterijima i normama takav međunarodni sud suditi: po vjerskim i etičkim načelima, po kriterijima savjesti i ljudskog dostojanstva (prava na život) ili po nekim dogovorenim (konvencionalnim i kompromisnim) normama i kriterijima. Opasnost po ćudoređe prijete odatle što se predstavnici državnih struktura mogu autonomno dogovoriti što globalnom društvu odgovara, a što ne. Jedini kriterij takvim globalizatorskim strukturama je ono što je korisno i udobno za čovjeka i za ljudsko društvo. Tu mogu nastati veliki problemi jer se u prvi plan stavlja globalna cjelina (strukture, sustavi, ustanove), a ne čovjekovo dostojanstvo, osobito njegove transcendentne, duhovne vrijednosti. Ozakonjenje homoseksualnih brakova i eutanazije u nekim zemljama Europske unije je eklatantan primjer za to. Takvi će konvencionalni i kompromisni zakoni dovesti Crkvu koja se tome energično protivi u problematičnu situaciju.

Zbog svega toga Crkva i kršćanstvo imaju u globalizacijskoj utakmici važnu ulogu stavljajući Isusa Krista u svakodnevnu stvarnost: po uzoru na njega treba nastojati oblikovati čovjeka koji će biti odgovoran za upravljanje svijetom; čovjek je od Boga stavljen za gospodara svijeta (usp. Post 1,27–31) te čovjek sa svoje strane mora biti razuman i odgovoran gospodar svijeta.²⁰

II. Odgovor Crkve

Nakon što smo naznačili pozitivne, ali i negativne vidove i opasnosti koje globalizacija nosi sa sobom na različitim područjima, sada ćemo pokušati naznačiti put kojim bi Crkva (i ne samo ona) mogla ići te dati svoj doprinos u rješavanju i nadilaženju spomenutih negativnosti.

1. Globalizacija i Sveto pismo

Može li, i kako, Biblija pomoći da se izbjegnemo zamke i opasnosti globalizacije, odnosno da se prihvatimo njezine pozitivne strane? Mogu li oni koji temelje svoj čudoredni i vjerski nazor na Bibliji mirno gledati kako samo jedan mali dio čovječanstva uživa tako veliki dio svjetskog bogatstva, dok veliki dio čovječanstva živi u bijedi i siromaštvu? Dopušta li Biblija beskonačno iskorištavanje zemnih dobara (resursa) u prilog tako malog broja ljudi? Biblijski odgovor na sva ta pitanja je *globalan*: nebo i zemlju, tj. sve vidljivo i nevidljivo stvorio je Bog za čovjeka kojega je, stvorivši ga na svoju sliku, smjestio u »vredenski vrt« (usp. Post 1,26–27; 2,8). Prvi čovjek, Adam, uosobljenje je svih ljudi, učimo u kršćanskoj antropologiji. Tako je svim ljudima, a ne samo jednom malom broju ljudi, Bog rekao: »Plodite se i množite i napunite zem-

članak: Michael Paul Gallagher, »Le dimensioni culturali della globalizzazione«, objavljen i u: *La Civiltà Cattolica*, III, 2003., str. 52–58; Amartya Sen, »Civiltà prigioniere«, *Micromega* 4 (2002), str. 171–184; Agostino Giovagnoli, *Storia e globalizzazione*, Roma-Bari 2003.

16

Odnos globalizacije i religija (posebice kršćanstva) opisao je vrlo dobro Roland Robertson, *Social Theory and Global Culture*, London 1997.; usp. također: Max L. Stackhouse, *Christian Social Ethics in a Global Era*, Nashville 1997.; Max L. Stackhouse, »Business, economics and Christian Ethics«, u: Robin Gill (ur.), *The Cambridge Companion to Christian Ethics*, Cambridge 2001., str. 228–243; Maura A. Ryan – Todd D. Whitmore (ur.), *The Challenge of Global Stewardship: Roman Catholic Responses*, Notre Dame 1997.; Peter Ulrich, »Integrative Wirtschaftsethik: Grundlagenreflexion der ökonomischen Vernunft«, *Ethik und Sozialwissenschaften* 11 (2000), str. 555–642; Hans Diefenbacher, *Gerechtigkeit und Nachhaltigkeit. Zum Verhältnis von Ethik und Ökonomie*, Darmstadt 2001.

17

Dakako, »islamski ekstremizam« ne smije se gledati samo kao produkt »globalističkih napada« ili siromaštva, nego kao izraz koji ima i druge uzroke, među kojima je i islamski fundamentalizam.

18

Usp. Giovanni Paolo II., *Nuovo millennio ineunte*, Bologna 2001.; (*Novo millennio ineunte. Ulaskom u novo tisućljeće*, Zagreb 2001.; originalno izdanje na: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/apost_letters/documents/hf_jp-ii_apl_20010106_novo-millennio-ineunte_it.html); »Discorso di Giovanni Paolo II in occasione dell'incontro inter-religioso al Pontificio istituto 'Notre Dame' di Gerusalemme«, http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/travels/documents/hf_jp-ii_spe_20000323_jerusalem-notre-dame_it.html; »Discorso di Giovanni Paolo II durante l'incontro ecumenico nel patriarcato greco-ortodosso di Gerusalemme«, http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/travels/documents/hf_jp-ii_spe_20000325_jerusalem-patriarchate_it.html. Osim navedenoga, korisno je konzultirati i doprinose autora: L. Di Fonzo, G. Iammarrone, E. Marazzi i O. Todisco u kojima se govori o »Duhu Asiza« (»Lo spirito di Assisi«), objavljeni u: *Miscellanea Francescana* 102 (III–IV/2002), str. 473–580.

19

O tome je pisao David Gress, *From Plato to Nato. The Idea of the West and its Opponents*, New York, 1998., a i mnogi drugi. Usp. također: Elena Bein Ricco (ur.), *La sfida di Babele. Incontri e scontri nelle società multiculturali*; Giacomo Coccolini, *Le voci del tempo. Per un ethos postmoderno*, Bologna 2002.

20

O ovoj temi usp. Johann B. Metz, »Proposta di programma universale del cristianesimo nell'età della globalizzazione«, u: Rosino Gibellini (ur.), *Prospettive teologiche per il XXI secolo*, Brescia 2003., str. 389–402; Edmund Arens, »Nuovi sviluppi della teologia politica. La forza critica del discorso pubblico su Dio«, u: R. Gibellini (ur.), *Prospettive teologiche per il XXI secolo*, str. 73–91.

20

O ovoj temi usp. Johann B. Metz, »Proposta di programma universale del cristianesimo nell'età della globalizzazione«, u: Rosino Gibellini (ur.), *Prospettive teologiche per il XXI secolo*, Brescia 2003., str. 389–402; Edmund Arens, »Nuovi sviluppi della teologia politica. La forza critica del discorso pubblico su Dio«, u: R. Gibellini (ur.), *Prospettive teologiche per il XXI secolo*, str. 73–91.

lju, i sebi je podložite!» (Post 1,28). Dakle, temeljna poruka Biblije je: svaki čovjek, stvoren na sliku Božju, obdaren je neotuđivim pravima i dužnostima. Prema tome, i proces globalizacije treba stoga sa svakim čovjekom u odnosu na gospodarske, političke i kulturalne ciljeve postupati kao s osobom koja ima svoje dostojanstvo, a ne kao s predmetom koji može bacati ovamo-onamo, po tržišnim mjerilima.

Središnja tema Isusova navještaja bila je *kraljevstvo Božje*, što je slika za novi svijet, tj. svijet novih odnosa među ljudima (horizontalno) i između ljudi i Stvoritelja (vertikalno). U tom novom svijetu temeljna je vrijednost pravednost (*iustitia*), ljubav i milosrđe (*caritas*). Taj novi svijet mogu stvarati samo oni koji su prema Stvoritelju i njegovu stvorenju otvorena duha i srca (usp. Isusova blaženstva u Mt 5,3–8). U tom novom svijetu, Božjem svijetu, ne bi smjelo biti (tako velikih) razlika između bogatih i siromašnih, jer svi su ljudi braća i sestre, članovi jedne te iste čovječanske (Adamove) obitelji. U tom novom svijetu treba voditi računa i o pravednoj raspodjeli dobara među ljudima, a ne zgrtati ih u ruke nekolicine moćnih; treba voditi računa i o nadnaravnim vrijednostima (usp. Lk 12,20 priču o bogatašu koji zgrće dobra sa polja). Prema biblijskom učenju, zemlja je Božje vlasništvo (usp. Ps 24,1), a ljudi su na njoj Božji upravitelji, a ne apsolutni vlasnici. Ljudi su, po Božjem naumu, odgovorni za sadašnjost i za budućnost zemlje. Ona ne smije biti nekontrolirano iskorištavana (usp. ustanovu šabatne godine: Pnz 15,1; Lev 25,4 sl.). Ona nije bilo kakav predmet za puku uporabu, nego je sveto i posvećeno tlo »iz kojega je Bog oblikovao čovjekovo tijelo« (Post 3,19). Dakle, zemlja je dio čovjekove stvarnosti, stoga je treba poštivati i ljubiti! Kao i svakog čovjeka – sliku Božju!

2. Globalni procesi i Crkva (kršćanstvo)

Tijekom posljednjih stotinjak godina, Katolička crkva često je govorila, osim o vjeri i vjerskoj situaciji u svijetu, o društvenom, političkom i ekonomskom životu svijeta. Taj govor sama Crkva tumači kao dio svojega poslanja u svijetu jer ona ne može, a da ne promatra čovjeka u njegovu sveukupnom bitku.²¹ U svom poslanju Crkva se ponajprije zauzima za čovjeka i za promicanje njegova dostojanstva, a to onda znači da ne može ne voditi računa i o njegovu osobnom i društvenom životu, tj. o svemu onome što čovjeka okružuje i što ga se tiče. Tako, crkvenom promatranju i razmišljanju nije mogao promaći niti proces globalizacije u današnjem svijetu te ga izričito spominje u raznim svojim dokumentima, posebice onima koji se odnose na njezin socijalni nauk.

Sam pojam globalizacije u socijalnom nauku Crkve nalazimo tek u enciklici *Centesimus annus* (1991.),²² ali sadržajno nalazimo ga i puno ranije. Tako, prve papinske socijalne enciklike (*Rerum novarum*, *Quadragesimo anno* i apostolsko pismo *Octogesima adveniens*) bile su usmjerene na rješavanje društvenih problema u industrijskim zemljama;²³ *Mater et magistra* (1961.)²⁴ gleda na države u razvoju, a *Pacem in terris* (1963.)²⁵ govori o globalnom problemu internacionalizacije ekonomije. Taj široki pogled nastavljaju i *Populorum progressio* (1967.),²⁶ *Laborem exercens* (1981.)²⁷ te posebice *Sollicitudo rei socialis* (1987.).²⁸ Nakon pada komunizma, *Centesimus annus* (1991.)²⁹ daje globalnu viziju pravedne ekonomije, društvenoga i političkog poretka, a prvi put govori i o fenomenu globalizacije.

Zanimljivo je vidjeti komu su sve ove enciklike upućene. Prva (*Rerum novarum*) je bila upućena crkvenoj hijerarhiji, druga (*Quadragesimo anno*) svim katolicima, a sve ostale »svim ljudima dobre volje«. Na taj način jasno se uočava kako poslanje Crkve i socijalni nauk Katoličke crkve prerastaju na

globalno gledanje društvenih problema i kako je poziv postao globalni poziv na sudjelovanje »svih ljudi dobre volje«.

Dakle, Crkva posjeduje svijest da je pozvana iznositi, tumačiti i primjenjivati objavljeni nauk ne samo prigodice i apstraktno, nego i kad je riječ o konkretnim pitanjima povijesnog trenutka u kojem se čovjek nalazi. Sveto pismo i Staroga i Novoga zavjeta itekako vodi brigu o čovjeku/osobi, o njegovu konkretnom životu, a posebice kada je riječ o socijalnoj dimenziji. Već su starozavjetni proroci snažnim riječima i prijekorima ukazivali na socijalnu nepravdu, na siromašene, potlačene i obespravljene: ništa ne vrijede ni molitve, ni žrtve, ni prinosi, a niti drugi vjerski obredi ako nema socijalne pravde (usp. Jer 7,4–7; Iz 1,11–17). Molitva i post nemaju vrijednosti ako ne uključuju »ukidanje okova nepravедnih, razvezivanje spona jarmenih, puštanje na slobodu potlačenih, slom svih jarmova; podjelu svoga kruha s gladnima, uvođenje pod krov svoj beskućnika; odijevanje golih« (Iz 58,6–7; usp. Izl 20,15–17; Am 5,21–25; Mih 6,6–8). Također i Novi zavjet uz zapovijed ljubavi prema Bogu jednako inzistira na ljubavi prema čovjeku/bliznjemu (usp. Mk 12,18–34; Mt 22,34–49). Na »posljednjem sudu« pak ljudi će biti suđeni prema tome kako su se odnosili prema gladnima, žednima, siromasima, bolesnima, zatvorenima... (usp. Mt 25,40).

Prema tome, Božja objava i objavljeni nauk ima i svoju socijalnu dimenziju koju kršćanstvo treba razvijati i ostvarivati i kao nauk i kao konkretnu praksu. I jedno i drugo postoji u kršćanskim zajednicama od njihovih početaka, a kasnije se razvija, dinamički i progresivno u koordinatama vremena i kulture. Zahtjevi i plodovi kršćanske vjere moraju se osjetiti i na društvenom i na kulturalnom području.³⁰ Na taj način se stvara i ostvaruje kršćanska socijalna i društvena etika u povijesnom i kulturalnom kontekstu.

21

Usp. Marijan Valković, *Sto godina katoličkoga socijalnog nauka*, Zagreb 1991. (sadrži encikliku *Sollicitudo rei socialis* Ivana Pavla II.).

22

Usp. Ivan Pavao II., *Centessimus annus. Stota godina*, Zagreb 2001.

23

Usp. Leon XIII. (papa), *Rerum novarum* (enciklika), Roma 1891. http://www.vatican.va/holy_father/leo_xiii/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_rerum-novarum_it.html; Pio XI. (papa), *Quadragesimo anno* (enciklika), Città del Vaticano 1931. http://www.vatican.va/holy_father/pius_xi/encyclicals/documents/hf_pxi_enc_19310515_quadragesimo-anno_it.html; Paolo VI. (papa), *Octogesima adveniens* (apostolsko pismo), Città del Vaticano 1971. http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/apost_letters/documents/hf_p-vi_apl_19710514_octogesima-adveniens_it.html.

24

Usp. Giovanni XXIII. (papa), *Mater et magistra* (enciklika), Città del Vaticano 1961. http://www.vatican.va/holy_father/john_xxiii/encyclicals/documents/hf_jxxiii_enc_15051961_mater_it.html.

25

Usp. Giovanni XXIII., *Pacem in terris* (enciklika), Città del Vaticano 1963. http://www.vatican.va/holy_father/john_xxiii/encyclicals/documents/hf_jxxiii_enc_11041963_pacem_it.html.

26

Usp. Paolo VI., *Populorum progressio* (enciklika), Torino 1967. http://www.vatican.va/holy_father/paul_vi/encyclicals/documents/hf_pvi_enc_26031967_populorum_it.html.

27

Usp. Ivan Pavao II., *Laborem exercens. Radom čovjek* (enciklika o ljudskom radu), Zagreb 1981.; ³2003.

28

Usp. Giovanni Paolo II., *Sollicitudo rei socialis* (enciklika), Bologna 1987. <http://www.vatican.va/edocs/ITA1224/INDEX.HTM>.

29

Ivan Pavao II., *Centessimus annus. Stota godina* (enciklika).

30

Ovdje valja naglasiti da ovakav socijalni nauk Crkve nije nekakva nova vrsta sociologije ili njezina crkvena varijanta. Specifičnost socijalnog nauka Crkve je u tome da iznosi temeljne koordinate čovjekove društvenosti

3. Crkveno naučavanje i globalni procesi

Rečeno je da sam pojam globalizacije u socijalnom nauku Crkve nalazimo u enciklici *Centessimus annus*. Tu se, između ostaloga, kaže sljedeće:

»Danas se provodi tzv. ‘globalizacija ekonomije’, pojava koju ne smijemo omalovažavati jer je kadra stvoriti izvanredne priloge većega blagostanja. No sve se više osjeća potreba da toj sve većoj internacionalizaciji ekonomije odgovaraju valjana međunarodna tijela nadzora i vodstva, koja će usmjeravati samu ekonomiju prema općem dobru, što sada nijedna pojedina država, makar i ona najmoćnija, nije kadra učiniti. Da bi se mogao postići takav rezultat, potrebno je da poraste skladna suradnja između velikih zemalja i da u međunarodnim tijelima budu pravedno zastupljeni interesi velike ljudske obitelji. Potrebno je, također, da ta tijela, procjenjujući posljedice svojih odluka, uvijek vode na odgovarajući način računa o onim narodima ili zemljama koje malo utječu na međunarodno tržište, ali obiluju življim i bolnijim potrebama, te im je nužna veća pomoć za njihov razvitak. Nema sumnje da na tom polju treba još mnogo učiniti.«³¹

Iz ovoga je jasno vidljivo da je prvi osvrt crkvenog učenja na globalizaciju usmjeren prije svega na ekonomski vid globalizacijskih procesa te da taj osvrt sadrži u sebi više značenja.³²

Globalizaciju se vidi kao instrument »izvanredne priloge većega blagostanja« za svekoliko čovječanstvo, a to je crkveno učenje o svijetu i o čovjeku uvijek tražilo.

Slobodno nacionalno tržište ne jamči automatski opće dobro te je potrebno i za to donijeti zakone i pravila. To ne bi trebao biti samo dodatak nacionalnim odredbama i pravilima, jer je riječ o globalnom tržištu koje bi trebalo biti jednakim za sve te stoga i uključuje legalnu upravu.

Na globalnoj tržišnoj razini to ne smije biti učinjeno sa čisto nacionalnih razina, već se traže međunarodni sporazumi i institucije. To će biti dostižno samo ako »poraste skladna suradnja između velikih zemalja«.

Kontrola globalnog tržišta trebala bi biti pod nadzorom ne samo nacionalnih i internacionalnih autoriteta, već i pod nadzorom drugih socijalnih snaga, što odgovara principu supsidijarnosti, po kojemu posrednička tijela između pojedinaca i države imaju prvotnu ulogu u stvaranju slobodnoga tržišta kroz opće dobro.

U svim tim naporima posebno treba voditi »računa o onim narodima ili zemljama koje malo utječu na međunarodno tržište, ali obiluju življim i bolnijim potrebama, te im je nužna veća pomoć za njihov razvitak.« Tu pomoć trebaju im pružiti razvijene države, čime se želi reći da prednosti globalizacije ne smiju imati samo privilegirane zemlje (SAD, EU, Japan), nego sve države i svi narodi svijeta.

Ekonomske i političke mjere o globalizaciji ne smiju se temeljiti samo na ekonomiji i politici nego i na etičkim principima, odnosno trebaju biti vođene etičkim motivacijama. Etičke vrijednosti za te principe trebale bi se izvoditi u ekumenskom duhu, jer se izazovi globalizacije mogu rješavati suradnjom između kršćanskih crkava, velikih religija i »svih ljudi dobre volje«.

Prema tome, globalizacija je izazov ne samo za ekonomiju, društvo i politiku u svijetu već je to i izazov Crkvi. Sama Crkva je svjesna toga, ali je svjesna i činjenice »da na tom polju treba još mnogo učiniti«, posebice na području utjecaja financijskog tržišta, na sve većoj razlici između bogatih i siromašnih, na području međunarodne solidarnosti i na području očuvanja prirode i okoliša.³³

U jednom drugom osvrtu na proces globalizacije (2000.) Papa naglašava dobre strane, ali i upozorava na teške nedostatke globalizacijskih procesa:

»Globalizacija, s jedne strane, ubrzava među ljudima protok kapitala te razmjenu robe i usluga, utječući neizbježno i na seobe ljudi. Svaki veliki događaj u određenom dijelu svijeta teži za održavanjem na cijelome planetu, dok istodobno raste svijest o zajedničkoj sudbini svih naroda. Novi naraštaji napreduju u uvjerenju da je planet već postao 'globalno selo' te uspostavljaju prijateljske odnose koji nadilaze jezične i kulturne različitosti. Zajednički život za mnoge postaje svakodnevnicom.

Istodobno, međutim, globalizacija stvara nove lomove. U sklopu liberalizma bez odgovarajućih kočnica u svijetu se produbljuje jaz između zemalja 'u usponu' i zemalja 'gubitnika'. Prve imaju na raspolaganju kapital i tehnologije koje im omogućuju da po volji uživaju u dobrima planeta. To su mogućnosti kojima se ne koriste uvijek u duhu solidarnosti i spremnosti na dijeljenje. Druge pak zemlje nemaju pristup dobrima koja su nužna za odgovarajući ljudski razvitak te im, dapače, manjkaju sredstva za život. Pritisnute dugovima i iscrpljene podjelama, nerijetko im se dogodi da ono malo dobara protrate u ratovanju (usp. encikliku *Centesimus annus*, br. 33). Kao što sam podsjetio 1998., u *Poruci za Svjetski dan mira*, izazov našeg vremena jest osigurati globalizaciju u solidarnosti, globalizaciju bez zapostavljenosti (usp. br. 3).

Proces globalizacije može postati pogodnom prigodom ako se kulturne razlike prihvate kao prilika za susret i dijalog, te ako nejednaka podjela svjetskih dobara dovede do nove svijesti o nužnoj solidarnosti koja mora sjediniti čovjekovu obitelj. Prodube li se, naprotiv, razlike, siromašni žitelji prisiljeni su na egzil iz očajja, dok bogate zemlje iznova postaju zarobljenicima vlastite nezasitne pomame za skupljanjem dobara.«³⁴

Papa ovdje jasno ukazuje na veliki socijalni i politički problem današnjega svijeta: postoji golemi jaz između bogatih i siromašnih, gdje bogati često nemaju duha solidarnosti niti imaju osjećaj spremnosti na dijeljenje sa siromasima. Kod njih vlada isključivo interes (korist) po kojem se ravnaju i ostalima ometaju i onemogućuju prodor na svjetsko tržište.

Nadilaženje takve izoliranosti, koja nije samo ekonomska nego i društvena i politička, današnjem se svijetu snažno nameće, jer se proces globalizacije nalazi u rukama relativno maloga broja moćnika koji su svijetu nametnuli svoju volju i diktiraju pravila igre snagom svoje ekonomske i vojne moći, a da nad njima uopće više nitko nema nikakve kontrole. To se odnosi prije svega na Svjetsku trgovinsku organizaciju (WTO) sa njezinim pratećim agencijama, na Međunarodni monetarni fond (IMF) i na tehnološki izvanredno opremljene vojne snage.

Takvo stanje nije održivo i mnogi ga ne prihvaćaju, kako pokazuju osporavanja ne samo *no-global* pokreta već i ozbiljni naponi da se otpusti dug siromašnim državama, kao i svjetski socijalni *Forum* održan u Porto Alegreu u veljači 2002. godine.³⁵

U svom trećem osvrtu na proces globalizacije papa Ivan Pavao II. upozorio je na taj problem:

ukoliko su one vezane uz kršćansko poimanje čovjeka.

31

Ivan Pavao II., *Centesimus annus. Stota godina*, br. 58.

32

Usp. Luka Tomašević, »Crkva i globalizacija«, *Filozofska istraživanja* 90 (3/2003), str. 785–799; ovdje: 792–795.

33

Usp. Johannes Schasching, »The Church's View on Globalisation«, *The Pontifical Academy of Social Sciences: Globalisation Ethical and Institutional Concerns*, Acta 7, Se-

venth plenary Session, 25.–28. April 2001, Vatican City 2001., str. 37–39.

34

Giovanni Paolo II, *Messaggio in occasione della Giornata delle Migrazioni 2000*, 31. dicembre 2000., (Ivan Pavao II, *Poruka u povodu dana iseljenika 2000.*, 31. prosinca 2000.), br. 3–4, http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/migration/documents/hf_jpii_mes_21111999_world-migration-day-2000_it.html.

35

Veoma je snažan finalni tekst toga *Foruma*, kojega se može naći na: www.we-are-church.org.it/attual/Porto.A.finale.htm.

»Sada se trgovina i komunikacije ne moraju više odvijati unutar granica države i opće dobro traži da unutarnja logika tržišta bude popraćena mehanizmima kontrole. To je bitno kako bi se izbjeglo svodenje svih društvenih odnosa na ekonomske čimbenike, a i zaštitilo one koji su žrtve svih oblika isključivanja i izoliranosti.«³⁶

Ovaj Papin vid globalizacije je *kulturalni i etički*, jer se slobodnim kolanjem dobara, kapitala i rada rađaju i različite ideje, predstavljaju se i šire različite kulture, mentaliteti, načini života. Sama globalizacija tako proizvodi kulturu, dapače ona sama postaje kulturom jer stvara novo shvaćanje ljudskog rada, uspostavlja nove društvene odnose, odnose između »lokalnog« i »globalnog«, između države-nacije i međunarodnog poretka. Doduše, tu se krije i opasnost da prevlada stara tržišna logika i da se nametne kao dominantna kultura. Upravo na to upozorava Ivan Pavao II:

»Jedna od preokupacija Crkve s obzirom na globalizaciju jest da je ona prebrzo postala kulturalni fenomen. Tržište kao mehanizam razmjene postalo je sredstvom nove kulture. (...) Tržište nameće svoj način mišljenja i djelovanja, a ponašanju nameće svoju ljestvicu vrednota.«³⁷

S ovim interventom Ivan Pavao II, zapravo, otvara sučeljavanje s novom neoliberalističkom kulturom koja, nakon pada »realnog socijalizma« i poslije poraza kolektivističke kulture, jedina ostaje na poprištu i svoja pravila nameće svugdje oko sebe; stoga je očit rizik homologizacije kultura, kao i opasnost da nastupi *kulturalni kolonijalizam* koji bi mogao biti pogubniji od onoga ekonomskog.

Osnovno zlo nove neoliberalističke kulture, koja se globalizacijom širi i nameće, jest njezin prenamagljeni *utilitarizam*. Naime, taj utilitarizam kod ljudi stvara svijest da je vrijedno samo ono što je *učinkovito*, da više vrijedi ono što ima bolje rezultate i što više pridonosi u produktivnosti i u razvoju. Time etički sud biva podvrgnut učinkovitosti, tehničkoj inovaciji i socijalnom suzvučju, a da se uopće ne uzimaju u obzir one vrijednosti ukorijenjene u ljudskoj osobi i u njezinoj moralnoj i religioznoj savjesti. Takvi etički oblici nisu dostojni etičkog imena.

»Svjedoci smo kako se pojavljuju modeli etičke misli koji su podproizvodi same globalizacije i koji nose pečat utilitarizma. A ipak, etičke vrijednosti ne mogu biti diktirane od tehnoloških inovacija, od tehnike i od efikasnosti. One su ukorijenjene u samu narav ljudske osobe. Etika ne može biti opravdanje ili ozakonjenje određenog sustava, već mora biti zaštita svega onoga što je ljudsko u svakom sustavu.«³⁸

Takva »ne-etička etika« jest izvor *etičkog relativizma* i *razorne kompetitivnosti* što ih neoliberalistička kultura nastoji unijeti u ekonomiju i u sam društveni život. Ako se društvene nejednakosti ne mogu ukloniti, onda je jasno da razvoj donosi dobit bogatima, a ne siromašnima; da jači pobjeđuje, a slabiji gubi; da se ekonomska moć koncentrira u rukama malog broja osoba i malog broja multinacionalnih kompanija.

U procesu globalizacije prevladava upravo takva *tržišna logika* koja zatamnjuje i njezine pozitivne strane; stoga globalizacija izaziva strahove i pitanja. Crkva je itekako svjesna da globalizacija predstavlja jedinstvenu priliku u razvoju zajedničke svijesti o zajedničkoj pripadnosti ljudskog roda i razvoja. Dovoljno je prisjetiti se samo koliko mogućnosti pruža *internet* za razmjenu informacija i raznih drugih oblika u obrani ljudskih prava i dostojanstva.

Stoga je Crkva itekako svjesna da se u eri globalizacije otvaraju i nove perspektive, posebice one da se prošire i učvrste naponi za *globalizaciju solidarnosti*. U tom smislu i vatikanski dokument *Etika u internetu (Etica in Internet)*³⁹ jasno veli da se u svijetu globalizacije itekako može povećavati bogatstvo i promicati razvoj, povećavati proizvodnja, jedinstvo i razumijeva-

nje među narodima, kao i bolje služenje ljudskoj obitelji. Da bi se to postiglo, nužno je da se u svijetu počne ostvarivati solidarnost u služenju općem dobru unutar pojedinih naroda i među njima, upravo služeći se novom informatičkom tehnologijom, posebice Internetom:

»Ta tehnologija može postati sredstvom razrješenja ljudskih problema, tako da promiče cjeloviti razvoj osobe i da stvara novi svijet u kojem vlada pravda, mir i ljubav.«⁴⁰

4. Globalizacija solidarnosti

Društveni nauk Crkve već je od samih svojih početaka bio vrlo kritičan naspram svih oblika liberalne kulture,⁴¹ pa tako i prema ovoj neoliberalnoj. No, nije se zadovoljavao običnim prozivanjem, nego je uvijek inzistirao na nužnosti integracije njegove *ekonomske učinkovitosti* i *solidarnosti*. U svom obraćanju Akademiji za Društvene znanosti papa Ivan Pavao II. je snažno naglasio da globalizacija svima nameće »ponovno ispitivanje pitanja solidarnosti« zbog povećanih razlika između onih koji su ekonomski moćni i onih koji su ovisni; između osoba koje se koriste novim mogućnostima i onih koji su ostali po strani.⁴² To je jedini način da globalizacija ne poveća razlike na štetu onih koji su potrebiti pomoći, koji su slabi, te da se ne napravi još veći jaz između bogatih i siromašnih. Papa je i tada, a i ranije, govorio o dva nerazdvojiva principa pomoću kojih se može voditi globalizacija, a da se izbjegne da se društveni odnosi ne svedu samo na one ekonomske u kojima su slabiji prepušteni na milost i nemilost jačih. *Prvi princip* je neograničena vrijednost ljudske osobe; ljudsko biće uvijek mora biti cilj, a nikada sredstvo – subjekt, a ne objekt ni produkt tržišta. Globalizacija je, dakle, samo sredstvo i kao takva ona se mora usmjeriti prema svome cilju, a to je ljudska osoba u kontekstu općeg dobra i društvenog razvoja. U tom svijetlu Papa tvrdi kako sama globalizacija nije ni dobra ni zla. Ona će biti ono što osobe od nje učine. Ni jedan sustav nije samome sebi cilj te je nužno ustrajati na činjenici da globalizacija, kao i svaki drugi sustav, mora biti na službi ljudskoj osobi, solidarnosti i općem dobru.⁴³

36

Giovanni Paolo II., *Discorso ai membri della Pontificia Accademia delle Scienze Sociali*, 27. aprile 2001. (Ivan Pavao II., *Govor članovima Papinske akademije društvenih znanosti*, 27. travnja 2001.), na: http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/2001/documents/hf_jp-ii_spe_20010427_pc-social-sciences_it.html; (takoder *Il Regno-Documenti* 9 (2001) 296).

37

Isto, br. 3.

38

Isto, br. 4.

39

Pontificio consiglio delle comunicazioni sociali, *Etica in Internet*, 28. 2. 2002., http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/pccs/documents/rc_pc_pccs_doc_20020228_ethicsinternet_it.html.

40

Isto, br. 5.

41

Usp. Leon XIII., *Rerum novarum*.

42

Usp. Giovanni Paolo II., *Discorso ai partecipanti alla sessione plenaria della Pontificia Accademia delle Scienze Sociali*, 11. aprile 2002. (Ivan Pavao II., *Govor sudioncima plenarne sjednice Papinske Akademije društvenih znanosti*, 11. travnja 2002.), http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/2002/april/documents/hf_jpii_spe_20020411_p-ac-socialsciences_it.html; takoder *L'Osservatore Romano*, 12. aprile 2002, str. 5, n. 2.

43

Usp. Giovanni Paolo II., *Discorso ai membri della Pontificia Accademia delle Scienze Sociali*, 27. aprile 2001. (Ivan Pavao II., *Govor članovima Papinske akademije društvenih znanosti*, 27. travnja 2001.), br. 2 i br. 4, http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/speeches/2001/documents/hf_jp-ii_spe_20010427_pc-social-sciences_it.html; takoder

Dakle, globalizaciju ne treba niti apsolutizirati, niti demonizirati kao uzrok i izvor svih katastrofa i zala u današnjem svijetu. Ona je ljudski proces, proces razvoja današnjeg društva i svijeta, te je treba voditi i usmjeravati prema cilju, usadujući u nju etičke vrijednosti kako bi služila razvoju i boljitku svih ljudi na zemlji.

Drugi princip je onaj ljudskih kultura koje ni jedna izvanjska ljudska moć nema pravo smanjivati, a još manje uništavati.⁴⁴ Upravo neusmjeravana i etikom ne vođena globalizacija dovodi do opasnosti određenog oblika homologizacije kultura, tj. do podvrgavanja lokalnih kultura jedinstvenoj tržišnoj i neoliberalističkoj kulturi, koja se snažno nameće u tom procesu, gdje se zaboravljaju i osobe i narodi i kulture, a vlada samo interes. Stoga Papa i upozorava da globalizacija ne smije postati novim oblikom kolonijalizma; ona mora poštivati različitost kultura koje su, unutar opće harmonije naroda, samo interpretacijski ključevi života.⁴⁵ Ključ rješenja za današnji svijet i za njegov razvoj bio bi, prema riječima Ivana Pavla II., sljedeći:

»Za interpretaciju procesa globalizacije ono najmanje što čovječanstvo može učiniti jest naći zajednički etički kodeks. Pod tim se ne podrazumijeva jedinstveni dominantni socio-ekonomski sustav ili neka pojedina kultura koji bi nametnuli vlastite vrijednosti ili etičke kriterije. Te norme socijalnog života treba tražiti u samome čovjeku, u sveopćem čovječanstvu koje je proizašlo iz Božje ruke. To je traženje nužno da globalizacija ne bude samo drugo ime apsolutne relativizacije vrijednosti i homologizacije stilova života i kultura. U svim različitim kulturalnim oblicima postoje opće ljudske vrednote koje moraju biti izražene i podcrtane kao snaga orijentacije razvoja i napretka.«⁴⁶

Time se, zapravo, pozivaju svi ljudi i čimbenici da u tom procesu *globaliziraju solidarnost*, jer se danas više nego ikada nameće hitnost da u međunarodnim odnosima solidarnost postane nadahnjujućim kriterijem svakog oblika suradnje, sa sviješću opće usmjerenosti dobara što ih je Bog Stvoritelj povjerio svim ljudima.⁴⁷

Bez ikakve sumnje, proces globalizacije izravno izaziva i samu Crkvu. To je sasvim logično ako prihvatimo činjenicu da je kršćanska zajednica, upravo jer je univerzalna i »katolička«, u stanju više od bilo koga shvaćati i usmjeravati čovječanstvo prema cjelovitoj globalizaciji koja će poštivati i Božji plan sa svijetom i s njegovim razvojem. Na samo poslanje Crkve svakako spada da osvijesti današnje generacije kako je fenomen globalizacije dragocjena prigoda jedinstva ljudskog roda, tako da se sačuvaju bogatstva, dostojanstvo i sloboda svih naroda koji ga tvore.

Zaključak

Iz svega rečenoga proizlazi da se prema globalizaciji treba, dakle, kritički odnositi i isticati prioritete motreći čovjeka kao Božje stvorenje, stvoreno na sliku Božju, obdareno ljudskim dostojanstvom. Globalizacija je danas povezana s mnogim životnim područjima (osim prije nabrojanih, s ekologijom, s genetikom) pa bi je možda trebalo kao poseban (interdisciplinarni) predmet uključiti i u studentske programe humanističkog usmjerenja, kako bi se mladi naraštaji prema tom fenomenu mogli odgovorno ponašati. Teolozi i pastoralni djelatnici ne mogu riješiti problem globalizacije samo tako da o njemu izriču tek kritike i negativne sudove, nego treba uvidjeti njezine pozitivne strane koje treba promicati, ali i njezine negativne strane koje treba ispravljati.

Samo preko *solidarne globalizacije* (ili globalizacije solidarnosti) moguće je izbjeći stvaranje novih kulturalnih robovanja, gorih od onih koja smo imali

do sada u povijesti. Samo takva globalizacija može spriječiti da siromasi budu lišeni onoga najvrednijeg što imaju, tj. vlastite kulture, vlastite slobode i vlastitog dostojanstva. Stoga se u potpunosti slažemo s riječima sadašnjeg pape Benedikta XVI. koje je, pozivajući se na svoj »Govor Zakladi *Centesimus Annus pro Pontifice*« (31. svibnja 2008.), izrekao u svojoj »Poruci Konferenciji o sigurnosti svjetske prehrane«: »Veliki izazov danas jest globalizirati ne samo ekonomske i trgovinske interese, nego i solidarnost.«⁴⁸

Upravo zbog toga Crkva i njezina antropologija, kao pomna pratiteljica svjetskih i povijesnih zbivanja, prosuđuje i vrednuje i suvremene procese, kao što je globalizacija, u svijetlu Evandjelja i istine o čovjeku. Ona ne može ostati »neutralna« kada je riječ o narodima i o njihovim kulturama na kojima se nadahnjuju njihova politička opredjeljenja. Stoga Crkva i upozorava na opasnost neoliberalne kulture na kojoj se nadahnjuje globalizacija.

U svakom slučaju, globalizacija je za sve ljude – za političare, gospodarstvenike, društvene djelatnike, filozofe, teologe i sve druge – veliki izazov kojega treba odgovorno prihvatiti, proučavati, usmjeravati na dobro svih ljudi koji su na ovoj zemlji samo »putnici«, a kojima je trajna, vječna »domovina na nebesima« (Fil 3,20; usp. Heb 11,13).

Il Regno-Documenti 9 (2001), str. 296; Giuseppe Quaranta, »Per una globalizzazione nella solidarietà. Dal magistero della chiesa«, *Credere oggi* 139 (2004), br. 1, str. 107–124. Cijeli ovaj broj časopisa *Credere oggi* posvećen je temi odnosa između globalizacije i Crkve.

44

Usp. Giovanni Paolo II, *Discorso ai membri della Pontificia Accademia delle Scienze Sociali*, 27. aprile 2001. (Ivan Pavao II., *Govor članovima Papinske akademije društvenih znanosti*, 27. travnja 2001.), br. 4.

45

Usp. isto.

46

Isto, br. 4.

47

Usp. *Messaggio del Santo Padre Giovanni Paolo II al Vertice Mondiale Sull'Alimentazione promosso dalla FAO*, Roma, 10.–13. giugno 2002 (*Poruka Svetog Oca Ivana Pavla II. Sastanku na svjetskom vrhu o hrani u organizaciji FAO-a*), http://www.vatican.va/holy_father/john_paul_ii/messages/food/documents/hf_jp-ii_mes_20021017_xxii-world-food-day_it.html.

48

Messaggio di Sua Santità Benedetto XVI alla Conferenza di alto livello sulla sicurezza alimentare mondiale promossa dalla FAO, Roma, 3.–5. giugno 2008 (*Poruka Njegove Svetosti Benedikta XVI. Konferenciji na vrhu o sigurnosti svjetske prehrane u organizaciji FAO-a*), na: http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/messages/pont-messages/2008/documents/hf_ben-xvi_mes_20080602_fao_it.html (v. također *L'Osservatore Romano*, 4. lipnja 2008., str. 3).

Ivan Karlič

Two-valuedness of the Phenomenon of the Globalization

For the Globalisation of Solidarity

Abstract

The article analyses the subject of globalization as a challenge for a modern world and today's theology. After pointing out the positive views of globalization, author analyses this phenomenon from economic, social – political, cultural and ethical/religious point of view. It is shown that globalisation carries various risks with it, toward individual man and for the whole nations, for example: imperative for the profit, consumerism, injustice for the weak and “small” nations, social injustice, degradation of human dignity... The second part of the article is dedicated to relations between Scripture, Church and Christian theology towards globalisation. By following the study of more just social teaching, the article suggests the way of solidarity as fundamental and inspiring criterion for globalisation.

Key words

globalisation, economy, politics, culture, social teaching of the church, solidarity